

ISTORICUL LITETAR VASILE CIOCANU ȘI CREAȚIA POPULARĂ ORALĂ*

Pentru mai mulți dintre noi, cei născuți și crescuți la țară, folclorul a fost una dintre cele mai frumoase componente ale copilăriei.

Jocurile tradiționale, învățate de la alții și practicate intens și de noi, poveștile, legendele, snoavele și anecdotele, povestirile orale, colindele și hăiturile, cântecele, ghicitorile, proverbele și zicătorile etc., auzite de la părinți, bunici, frați sau surori mai mari, rude, prieteni, vecini ș.a., ne-au fost mereu alături în acei ani, bucurându-ne și impresionându-ne de fiecare dată.

O urmă de neșters a lăsat literatura populară și în copilăria și adolescența istoricului literar Vasile Ciocanu. Dragostea și interesul său pentru folclor s-au manifestat de timpuriu.

Informația cu care venim, cunoscută până acum doar de un cerc foarte restrâns de persoane, sperăm să convingă de acest adevăr pe oricine.

Iată despre ce este vorba.

În Arhiva de Folclor a Academiei de Științe a Moldovei, fondul 19, manuscrisele 106 și 115, se păstrează un număr important de materiale folclorice (103 texte), culese în anii 1958 și 1959 de Vasile Ciocanu.

Cele două caiete școlărești, cu scris citeț, curat, îngrijit, incluse în manuscrisul 106 (filele 1-27), au fost expediate Sectorului de Folclor de la Academie prin poștă, în scrisoare recomandată, în toamna anului 1958 și cuprind 31 de texte (poezie lirică și proză populară).

Textele sunt precedate de cuvintele:

„Folclor cules în raionul Lipcani de către elevul cl. a IX-a a școlii medii din s. Tabani Ciocanu Vasile al lui Mihail”.

Înregistrările sunt făcute în satul natal și în unul vecin – Colicăuți (azi ambele în raionul Briceni) de la 8 informatori.

Iată câteva dintre textele mai de valoare: „Cine-i om, el se pricepe” (f. 4), „De-acasă când am plecat” (f. 7-8), „Mânia lui Tândală” (f. 13), „Omul zgârcit” (f. 13-14), „Nicolai, bată-te-ar sfântul” (f. 16), „O, acela-i om!” (f. 27) ș.a.

* Articolul a fost scris cu ocazia împlinirii a 70 de ani de la nașterea cercetătorului.

La primirea acestor caiete laborantului de atunci al sectorului, Ion Gherman, i-a trimis expeditorului o scrisoare, copia căreia se păstrează în manuscrisul menționat, prin care îl anunță că a primit materialele, că sunt interesante, că au fost predate la Arhivă și-l îndeamnă să mai culeagă și să mai trimită.

Pentru a-i înlesni această muncă, el îi expediază elevului și o instrucție pentru culegerea folclorului.

Materialele din manuscrisul 115 (f. 32-131), însoțite de motoul „De la lume adunate...”, cu aceeași semnătură: Ciocanu Vasile al lui Mihail, numai că de acum elev al cl. a X-a, expediate la Chișinău, de asemenea în scrisoare recomandată, în primăvara anului 1959, conțin 72 de texte (cântece lirice, povești, snoave și anecdote, romane, strigături, proverbe și zicători, folclor al copiilor ș.a.) și sunt culese din aceleași două sate – Tabani și Colicăuți – de la 15 informatori.

Dintre acestea se remarcă următoarele creații: „Spune-mi, inimă, ce ai” (f. 69-70), „Cum un țaran i-a luat boierului trăsura” (f. 78-79), „Cuvintele scumpe” (f. 79-85), strigături (f. 89), „Frunzișoară poamă neagră” (f. 92-94), „Frunză verde de măslina” (f. 96-97), proverbe și zicători (f. 101) ș.a.

Materialele sunt însoțite de o scrisoare adresată lui I. Gherman, fără a avea indicată data, în care autorul ei – V. Ciocanu îl roagă pe destinatar să-i răspundă ce culegeri de folclor au mai apărut, ce urmează să se editeze și dacă sectorul a primit caietul cu materiale expediat de dânsul în ultimul timp.

Dar întrebarea principală, prima din cele patru din ordinea așezării lor pe hârtie, este următoarea: „Ce mi-ați recomanda pentru cunoașterea mai temeinică a folclorului?”

Pasiunea pentru creația populară orală, pentru culegerea ei și legătura cu subdiviziunea de profil a Institutului de Limbă și Literatură al AȘM a continuat un timp și după absolvirea școlii, când tânărul entuziast era de acum student la Universitatea de Stat din Moldova – lucru despre care am aflat dintr-o discuție ocazională pe acest subiect chiar de la cel cu care a colaborat atunci V. Ciocanu – dl Nicolae Băieșu.

Ceea ce ținem însă să subliniem, referindu-ne la cele efectuate de elevul din Tabani – o raritate în istoria culegerii creației populare la noi, este calitatea bună a înscrisurilor (chiar și a poveștilor, care fără magnetofon, după cum se știe, sunt greu de înregistrat), acuratețea, maturitatea și seriozitatea culegătorului – ceea ce denotă cultură, responsabilitate, inteligență.

Fiecare text este însoțit de informația necesară: când, unde și de la cine a fost înregistrat, vârsta, ocupația informatorului ș.a.

Nu știm dacă Vasile Ciocanu a cules aceste materiale la îndemnul cuiva din învățători sau din proprie inițiativă. Ceea ce putem spune e că a făcut-o bine, cu dragoste, cu grijă de valorile noastre culturale, cu spirit patriotic și gospodăresc.

Amintim că în anii când viitorul istoric literar era elev au fost publicate mai multe cărți de folclor. Iată principalele dintre ele:

Culegere de proverbe, zicători, ghicitori, cimilituri și expresii norodnice moldovenești, alcătuită de L. Corneanu. – Chișinău: „Școala Sovietică”, 1952;

Povești norodnice moldovenești. Culese și prelucrate de Gr. Botezatu. – Chișinău: „Școala Sovietică”, 1955; *Povești norodnice moldovenești*. Alcătuitori: I. D. Ciobanu și M. G. Savina. – Chișinău: ESM, 1955; *Poveștile lui moș Trifan*. Alcătuitori și prelucrare literară de L. Barschi, V. Roșca și I. [C.] Ciobanu. – Chișinău: „Școala Sovietică”, 1955; *Folclor moldovenesc*. Alcătuirea și îngrijirea de M. G. Savina și I. D. Ciobanu – Chișinău: ESM, 1956; *Povești*. Culese și prelucrate de Gr. Botezatu. – Chișinău: „Școala Sovietică”, 1956; *Cântece norodnice vechi moldovenești*. Sub îngrijirea lui L. Corneanu – Chișinău: „Școala Sovietică”, 1956; *Poezie populară moldovenească*. Alcătuirea și îngrijirea de Gr. G. Botezatu, M. G. Savina și G. A. Timofte. – Chișinău: ESM, 1957; *Basme și snoave*. Culese și prelucrate de Gr. Botezatu. – Chișinău: „Școala Sovietică”, 1958 ș.a.

Tot în această perioadă au apărut și cărțile: Ion Creangă. *Opere alese*. – Chișinău. ESM, 1953 (ed. a doua, revăzută și completată. – Chișinău: ESM, 1956); Alecu Russo. *Opere alese*. – Chișinău: ESM, 1955; Ioan Neculce. *O samă de cuvinte*. – Chișinău: ESM, 1956; B. P. Hasdeu. *Opere alese*. – Chișinău: „Școala Sovietică”, 1956; Vasile Alecsandri. *Balade și legende*. – Chișinău: „Școala Sovietică”, 1957; Constantin Negruzzi. *Opere alese*. – Chișinău: ESM, 1957 (ca și în cazul scriitorilor A. Russo și B. P. Hasdeu, aici ne referim, evident, doar la scrierile cu tematică folclorică); Mihail Eminescu. *Literatură populară*. Culegeri și prelucrări. – Chișinău: „Școala Sovietică”, 1958; Anton Pann. *Culegere de proverburile sau povestea vorbei*. – Chișinău: „Școala Sovietică”, 1958 ș.a.

Nu credem că unul dintre cei mai buni elevi ai școlii din Tabani, care era atunci Vasile Ciocanu – fire aleasă, mereu setoasă de noi cunoștințe, de lecturi, să nu fi urmărit și să nu fi citit măcar o parte dintre ele, pe cele care au ajuns și în satul său.

Poate că anume de aici i-a venit ideea de a culege folclor.

În ceea ce privește materialele adunate și trimise la Chișinău, remarcăm că cele mai bune dintre ele au fost incluse în unele volume din seriile „Creația populară moldovenească” (1975-1983) și „Mărgăritare” (1981-1985), în culegerea zonală „Folclor din nordul Moldovei” (1983, 23 de texte), „Crestomație de folclor moldovenesc” (1989) ș.a.

Devenind cercetător științific, chiar dacă n-a ales să activeze în acest domeniu, folclorul literar a continuat să-i rămână aproape. Mărturie în acest sens sunt și unele dintre scrierile sale. De exemplu: „Literatura din Basarabia în anii 1840-1860. Unele aspecte” [Și despre creația populară orală] (1, p. 30-57), „Alexandru Hâjdeu și creația populară” (2, p. 111-142), „Constantin Stamati și folclorul” (2, p. 143-159), „Boleslav Hâjdeu și folclorul” (3, p. 59-82), „Folclorul moldovenesc în presa rusă [din sec. XIX]” (4, p. 108-125), „Gheorghe Gore și publicistica sa” (5, p. 230-235), „Gheorghe V. Madan: destin literar” (5, p. 264-272) ș.a.

„Seriozitatea și responsabilitatea sunt trăsături definitorii ale omului și cercetătorului Vasile Ciocanu”, menționa acad. Haralambie Corbu într-un articol scris cu ocazia împlinirii a 60 de ani de la nașterea colegului său (6, p. 167).

Acestea, dar și alte calități, care înfrumusețează orice om, spre lauda posesorului lor, i-au fost caracteristice cercetătorului încă din școală – lucru de care ne conving și preocupările lui de folclor.

Fiind mai mulți ani (1993-2003) director al Institutului de Literatură și Folclor al AȘM, el i-a cunoscut bine pe folcloriști, lucrările și problemele lor, i-a prețuit și tratat totdeauna cu înțelegere și omenie, iar când a fost nevoie, în măsura posibilităților, i-a susținut și ajutat cu tot ce a putut.

Reieșind din faptul că folclorul a fost, ca să ne exprimăm așa, una dintre primele iubiri ale lui Vasile Ciocanu, cât și, în genere, din atitudinea sa față de literatura populară, credem că el ar fi putut deveni un tot atât de bun specialist în acest domeniu ca și în cel în care a activat.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. *Pagini din istoria literaturii și culturii moldovenești*. Studii și materiale. – Chișinău: „Știința”, 1979.
2. *Literatura moldovenească și folclorul*. – Chișinău: „Știința”, 1982.
3. *Studii și materiale despre Alexandru și Boleslav Hîșdeu*. – Chișinău: „Știința”, 1984.
4. Vasile Ciocanu. *File de istorie literară*. – Chișinău: „Știința”, 1989.
5. Vasile Ciocanu. *Contribuții istorico-literare*. – București, Editura Fundației Culturale Române, 2001.
6. Revistă de lingvistică și știință literară, 2002, nr. 1-2.

Ion Buruiană
Institutul de Filologie
(Chișinău)